

ANNA STĘPIEŃ-SPOREK

MAŁŻEŃSKIE USTROJE MAJĄTKOWE W STANACH ZJEDNOCZONYCH AMERYKI PÓŁNOCNEJ

Problematyka ustrojów majątkowych małżeńskich jest jednym z częściej omawianych zagadnień z uwagi na to, że dotyczy znacznej części dorosłego społeczeństwa. Zagadnienie to jest szczególnie istotne nie tylko dla samych małżonków, bowiem małżeńskie ustroje majątkowe wpływają na ich stosunki z osobami trzecimi, kształtując między innymi skuteczność oraz ważność czynności prawnych odnoszących się do majątków małżonków¹. Dlatego też tak istotne znaczenie ma ich poznanie i znalezienie optymalnych rozwiązań, które pozwolą uwzględnić oczekiwania małżonków, podejmowaną przez nich działalność zarobkową oraz ochronę interesów osób trzecich. Przy ich poszukiwaniu niebagatelną rolę pełnią badania prawnoporównawcze obowiązującego prawa obcego. wnioski z nich płynące pozwalają na opracowanie bardziej efektywnych przepisów, które odpowiadają oczekiwaniom społeczeństwa. Sformułowanie jakichkolwiek wniosków powinna jednak poprzedzać analiza obcej regulacji, co jest celem niniejszego opracowania. Warto dodać, że znajomość prawa obcego jest bardzo ważna, a czasem okazuje się wręcz nieodzowna ze względu na rozwój technicznych możliwości szybkiego przemieszczania się osób i informacji. Jako przedmiot badań obrano prawo małżeńskie majątkowe obowiązujące w Stanach Zjednoczonych z uwagi na dużą różnorodność przyjętych tam regulacji.

Stany Zjednoczone Ameryki Północnej (USA) są krajem, w którym nie występuje jednolita regulacja w zakresie prawa prywatnego, w tym także nie ma jednego aktu prawnego dotyczącego małżeńskich ustrojów majątkowych². Jednolite rozwiązania w tym przedmiocie nie mogą być wprowadzane na szczeblu federalnym, albowiem rozstrzyganie tych kwestii zostało zastrzeżone dla poszczególnych stanów. W każdym stanie obowiązują nieco inne zasady, które wynikają z obowiązującej regulacji i precedensów. Szczegółowe omówienie tych zasad, a tym bardziej porównanie przyjętych rozwiązań z prawem polskim, nie jest możliwe w ramach artykułu i z tej przyczyny rozważania będą się koncentrowały wokół analizy dwóch podstawowych modeli ustrojów majątkowych małżeńskich, przy uwzględnieniu głównych problemów pojawiających się w stanach, które przyjęły te modele. Podkreślić należy, że instytucje prawne występujące w USA nie zawsze są tożsame z występującymi w Polsce, dlatego też nie należy do nich odnosić definicji, które występują w prawie polskim.

¹ Zob. np. J. Ignatowicz, M. Nazar, *Prawo rodzinne*, LexisNexis, Warszawa 2006, s. 127; T. Smyczyński, *Prawo rodzinne i opiekuńcze*, C. H. Beck, Warszawa 2005, s. 70.

² Szerzej na temat prawa amerykańskiego i dążeń w zakresie unifikacji prawa prywatnego zob. R. Tokarczyk, *Prawo amerykańskie*, Wolters Kluwer, Warszawa 2007, s. 39-41.

W USA występują dwa różne systemy ustrojów majątkowych małżeńskich. Systemem występującym najczęściej jest rozdzielność majątkowa. Systemem występującym rzadziej jest wspólność majątkowa. Dosyć często ogólny model rozdzielności majątkowej podlega tak daleko idącym modyfikacjom, że w istocie jest bardzo zbliżony do wspólności majątkowej.

I. USTROJE ROZDZIELNOŚCI MAJĄTKOWEJ

W stanach, w których przyjęto model rozdzielności majątkowej, każdy z małżonków posiada majątek odrębny (*separate property*), nie ma natomiast majątku wspólnego małżonków³. Nabywanie praw majątkowych przez małżonków następuje przy zastosowaniu zasad ogólnych. Każdy z małżonków może zatem nabywać poszczególne prawa majątkowe, stając się ich podmiotem, a osiągane przez niego dochody wchodzi w skład jego majątku odrębnego. Swego rodzaju wyjątkiem w tym zakresie jest sytuacja, gdy prawo majątkowe jest nabywane przez oboje małżonków jako współuprawnionych. Sama jednak okoliczność zawarcia małżeństwa nie wpływa na przynależność poszczególnych praw do określonych mas majątkowych.

Każdy z małżonków jest uprawniony z tytułu praw, które nabył przed wstąpieniem w związek małżeński, a także odpowiada za długi, które wtedy zaciągnął. Wynagrodzenie za pracę, dochody z działalności zarobkowej, a także wszelkie inne dochody osiągane przez jednego z małżonków w trakcie trwania małżeństwa należą do majątku tego z małżonków, który je uzyskał. Należy zaznaczyć, że małżonkowie mogą w inny sposób określać przynależność praw majątkowych. Mają do wyboru albo zastosowanie rozwiązań nieformalnych, takich jak np. dzielenie kosztów utrzymania wspólnego gospodarstwa domowego w określonej proporcji czy też przekazywanie części zarobków jednego z małżonków drugiemu z małżonków, albo mogą swoje stosunki bardziej sformalizować, otwierając np. wspólny rachunek bankowy⁴ i przyznając każdemu z małżonków status współwłaściciela tego rachunku (*joint tenant*)⁵. Warto dodać, że nie jest możliwe zaspokojenie się wierzyciela jednego z małżonków z majątku odrębnego drugiego z małżonków⁶.

³ W stanach tych występuje jednak pojęcie „majątku małżeńskiego” (*marital property*). Majątek ten obejmuje prawa majątkowe, z których małżonkowie są współuprawnieni na zasadzie *tenancy by the entirety*, a także wszystko, co zostało nabyte w trakcie trwania małżeństwa z wyjątkiem ściśle wskazanych kategorii praw (zob. np. § 36-4-121 Tennessee Code). Na temat znaczenia wyróżnienia majątku małżeńskiego zob. np. J. M. Krauskopf, *The Transmutation and Source of Funds Rules in Division of Marital Property*, „Missouri Law Review” 1985, nr 50, s. 759-761.

⁴ Zob. *Haas v. Haas*, 265, 265 A.D. 2d 887, 695 N.Y.S.2d 644 (4th Dep’t 1999). W tym orzeczeniu stwierdzono, że środki z majątku odrębnego małżonka tracą swój charakter, kiedy zostaną wpłacone na wspólny rachunek małżonków.

⁵ Zob. np. *Feltz v. Pavlik*, 257 S.W. 2d 214 (Mo. Ct. App. 1953). *Joint tenancy* jest to rodzaj współwłasności (wspólności), która w uproszczeniu polega na tym, że jeśli jeden ze współwłaścicieli umrze, pozostali współwłaściciele automatycznie stają się współwłaścicielami części należącej do zmarłego. Udziały współwłaścicieli są równe. Szerzej zob. J. W. Singer, *Introduction to Property*, Aspen Publishers, New York 2005, s. 354. Warto dodać, że między małżonkami może powstać również *tenancy by the entirety* (zob. np. *Baker v. Baker*, 123 Md. 32, 90 A. 776 (1914)).

⁶ J. W. Singer, *Property Law Rules. Policies and Practices*, Aspen Publishers, New York 2006, s. 595.

Na małżonkach ciąży obowiązek wzajemnej pomocy i wsparcia. Wykonanie tego obowiązku może być równoznaczne z koniecznością dzielenia się swoim majątkiem odrębnym ze współmałżonkiem. Często małżonek musi przeznaczyć część środków ze swojego majątku odrębnego na utrzymanie drugiego z małżonków⁷. Należy zaznaczyć, że jeśli małżonek nie wywiązuje się dobrowolnie z omawianego obowiązku, może zostać zmuszony do jego realizacji orzeczeniem sądu, aczkolwiek tego typu powództwa w praktyce wnoszone są rzadko⁸.

Stosunki majątkowe między małżonkami ulegają znacznym modyfikacjom w razie rozwodu. Począwszy od lat siedemdziesiątych ubiegłego stulecia⁹, we wszystkich stanach zaczęto wprowadzać regulacje, które wprowadzają „sprawiedliwy podział” (*equitable distribution*) majątków posiadanych przez każdego z małżonków na wypadek rozwodu¹⁰. U podstaw wprowadzenia tej instytucji stało założenie, że małżeństwo – podobnie jak w stanach, w których przyjęto wspólność majątkową – stanowi rodzaj spółki i każdy z małżonków powinien korzystać z majątku małżeńskiego (majątku nabytego w czasie trwania małżeństwa). Ponadto często przejęcie obowiązków domowych przez jednego z małżonków umożliwia drugiemu z małżonków osiąganie znacznych dochodów, w związku z czym nieuwzględnianie tej okoliczności godziłoby w poczucie sprawiedliwości. Możliwość zastosowania *equitable distribution* zbliża regulację obowiązującą w stanach rozdzielności majątkowej do rozwiązań zastosowanych w stanach, w których występuje wspólność majątkowa¹¹. Można także próbować ją porównywać z ustrojem rozdzielności majątkowej z wyrównaniem dorobków występującym np. w Niemczech jako ustrój ustawowy¹² czy w Polsce jako ustrój umowny, który to ustrój uwzględnia okoliczność, że jeden małżonek przejawia większą aktywność na polu zawodowym, a drugi zajmuje się domem i rodziną.

Zakres dopuszczalnego podziału jest różny w poszczególnych stanach¹³. W niektórych wprowadzono możliwość podziału całości majątku, w tym również majątku nabytego przed wstąpieniem w związek małżeński¹⁴, w innych zaś ograniczono tę możliwość do majątku nabytego w trakcie trwania małżeństwa i zezwolono na podział majątku nabytego wcześniej tylko w razie zaistnienia szczególnych okoliczności¹⁵. „Sprawiedliwy podział” może być dokonany dopiero

⁷ Zob. *Sharpe Furniture, Inc. v. Buckstaff*, 299 N.W.2d 219 (Wis. 1980).

⁸ J. W. Singer, op. cit., s. 595.

⁹ Zob. J. G. Sprankling, *Understanding Property Law*, Lexis Nexis, Newark-San Francisco-Charlottesville 2007, s. 150.

¹⁰ Zob. § 30-2-51 Alabama Code, § 14-10-113 Colorado Revised Statutes, § 46(b)-81 General Statutes of Connecticut, § 36-4-121 Tennessee Code, § 20-107.3 Code of Virginia.

¹¹ Zob. J. S. Ehrlich, *Family Law for Paralegals*, Aspen Publishers, New York 2005, s. 357 i n.

¹² Por. np. D. Martiny w: *Introduction to German Law*, red. J. Zekoll, M. Reimann, Kluwer Law International, The Hague 2005, s. 257.

¹³ Szerzej na temat zasad podziału majątku w razie rozwodu zob. J. T. Oldham, *Tracing, Commingling, and Transmutation*, „Family Law Quarterly” 1989, nr 23, s. 219 i n.

¹⁴ Zob. § 31-15-7-4 Indiana Code, rozdz. 208 § 34 General Laws of Massachusetts, § 40-4-202 Montana Code.

¹⁵ Tak § 30-2-51 Alabama Code oraz § 598.21(2) Iowa Code. W pierwszym przypadku jako okoliczność uzasadniającą podziału majątku przyjęto fakt, że majątek nabyty przed zawarciem małżeństwa albo korzyści z tego majątku były wykorzystywane wspólnie przez małżonków. W drugim przypadku dopuszczono możliwość redystrybucji majątku nabytego przed zawarciem małżeństwa, jeśli jej odmowa byłaby niesprawiedliwa.

po uwzględnieniu szeregu czynników, a więc np. potrzeb małżonków, wieku małżonków, ich stanu zdrowia, zawodu, potrzeb utrzymania poziomu życia z czasu trwania małżeństwa, pracy małżonków w gospodarstwie domowym, konieczności uzyskania przez małżonków odpowiednich kwalifikacji umożliwiających im podjęcie określonego zajęcia itd.¹⁶ W części stanów dopuszczono możliwość uwzględnienia przy podziale winy rozkładu pożycia małżeńskiego. Przy podziale majątku małżonków istotne znaczenie odgrywa czas, przez jaki małżonkowie pozostawali w związku małżeńskim. Zasadniczo w przypadku małżeństw krótkotrwałych (*short-term marriages*)¹⁷ zakres dystrybucji majątków jest węższy niż w przypadku małżeństw wieloletnich (*long-term marriages*). Zwykle jednak dokonywany jest równy podział majątku, który jest najprostszym rozwiązaniem¹⁸.

W orzeczeniu rozwodowym sąd może nałożyć na małżonka obowiązek dostarczania środków utrzymania drugiemu małżonkowi (*alimony* lub *maintenance*)¹⁹. Początkowo taki obowiązek orzekano jedynie na rzecz żon, które były finansowo zależne od męża, a obecnie może zostać orzeczony na rzecz każdego z małżonków, ale coraz rzadziej sięga się do tego środka i większość stanów dąży do osiągnięcia jak najszybszej niezależności finansowej pomiędzy rozwiedzionymi małżonkami.

Każdy z małżonków może dysponować majątkiem odrębnym na wypadek śmierci, przy czym w poszczególnych stanach wprowadzono regulacje, których celem jest ochrona żyjącego małżonka²⁰. Wdowa lub wdowiec jest uprawniony do dziedziczenia określonej części majątku odrębnego drugiego z małżonków²¹. Jest to tzw. *statutory (elective) share*²², która wynosi zwykle $\frac{1}{3}$ lub $\frac{1}{2}$ majątku spadkodawcy. Małżonek jest uprawniony do otrzymania tej części bez względu na treść testamentu. Może jednak podjąć decyzję, że nie skorzysta ze swojego uprawnienia i wówczas testament powinien zostać w całości wykonany zgodnie z wolą spadkodawcy²³. Omawiane kwestie zostały uregulowane przez Uniform Probate Code²⁴, który został przyjęty w 16 stanach²⁵. Wynika z niego m.in.

¹⁶ Zob. § 40-4-202 Montana Code; por. J. G. Sprankling, op. cit., s. 150; N. R. Gallo, *Introduction to Family Law*, Thomas Delmar Learning, New York 2004, s. 245.

¹⁷ Tak określa się małżeństwa, jeśli małżonkowie pozostawali w związku nie dłużej niż 10 lat.

¹⁸ Por. *In Re Marriage of King*, 700 P. 2d 591 (Mont. 1985) oraz *Painter v. Painter*, 320 A.2d 484 (N. J. 1974).

¹⁹ Zob. L. J. Harris, L. E., Teitelbaum, C. A. Weisbrod, *Family Law*, Aspen Publishers, Boston 1996, s. 330-331.

²⁰ Na temat teoretycznego uzasadnienia wprowadzenia tej instytucji zob. S. N. Gary, *Marital Partnership Theory and the Elective Share: Federal Estate Tax Law Provides a Solution*, „University of Miami Law Review” 49, 1994-1995, s. 569-582.

²¹ Ochrona ta może mieć jednak charakter iluzoryczny ze względu na możliwość dokonywania darowizn za życia małżonka na rzecz osób trzecich. Tego typu rozporządzenia w efekcie mogą doprowadzić do tego, że w momencie śmierci małżonka nie pozostaną w jego majątku żadne przedmioty posiadające wartość handlową. W orzecznictwie proponuje się różne rozwiązania omawianego problemu; zob. *Newman v. Dore*, 9 N.E. 2d 966 (N.Y. 1937); *Knell v. Price*, 550 A.2d 413 (Md. Ct. Spec. App. 1988).

²² W literaturze używa się też określeń *forced share* oraz *widow's/widower's share*.

²³ J. G. Sprankling, op. cit., s. 154.

²⁴ Jest to przykład tzw. jednolitej ustawy (*uniform act*) opracowanej przez Komisję dla Jednolitych Praw Stanowych (*National Commissioners on Uniform State Laws*) oraz Stowarzyszenie Prawników Amerykańskich (*American Bar Association*) w 1969 r.

²⁵ Są to Alaska, Arizona, Kolorado, Floryda, Hawaje, Idaho, Maine, Michigan, Minnesota, Montana, Nebraska, Nowy Meksyk, Północna Dakota, Południowa Karolina, Południowa Dakota i Utah.

wysokość udziału, jaki przypada małżonkowi, który uzależniony jest od czasu trwania małżeństwa (§ 2-202). Jeśli małżeństwo trwało co najmniej 15 lat, udział małżonka w majątku spadkodawcy wynosi 50%.

Małżonkowie mogą dokonać zmiany zasad przynależność poszczególnych praw w trakcie trwania małżeństwa, jak i na wypadek ustania małżeństwa poprzez zawarcie umowy majątkowej małżeńskiej. Może ona zostać zawarta przed wstąpieniem w związek małżeński (*antenuptial agreement*) albo już po zawarciu małżeństwa (*postnuptial agreement*). Tego typu umowy co do zasady powinny zostać uwzględnione w sytuacjach wskazanych w umowie²⁶. W większości stanów podlegają one kontroli jedynie w odniesieniu do tego, czy zostały zawarte dobrowolnie²⁷. W praktyce umowy małżeńskie majątkowe odrywają istotną rolę i są zawierane dosyć często²⁸.

W stanach, w których badana jest dobrowolność zawarcia umów małżeńskich, wymagane jest dodatkowo ujawnienie stanu majątkowego przez małżonków przed zawarciem małżeństwa²⁹. Takie rozwiązanie wprowadzono po to, aby zrealizować postulat pełnej wolności małżonków przy podejmowaniu decyzji o zawarciu umowy majątkowej małżeńskiej, co jest o tyle istotne, że umowa majątkowa małżeńska może wykluczać między innymi zastosowanie instytucji „sprawiedliwego podziału” (*equitable distribution*). W niektórych stanach dodatkowo badana jest treść umowy małżeńskiej pod kątem zasad słuszności³⁰. W większości stanów odchodzi się jednak od tego rozwiązania na rzecz badania, czy umowa została prawidłowo zawarta od strony formalnej i przy zagwarantowaniu wolności przy podejmowaniu decyzji o zawarciu umowy.

Omawiając umowy małżeńskie majątkowe, warto wspomnieć o Uniform Premarital Agreement Act (UPAA)³¹, który został przyjęty w 26 stanach³² i w Dystrykcie Kolumbia. W § 6 tego aktu, dotyczącym wykonywania umów małżeńskich wskazano, że umowa taka nie może zostać wykonana, jeśli strona, od której żąda się wykonania, wykaże brak swobody przy zawieraniu umowy, albo to, że druga strona w prawidłowy sposób nie ujawniła swojego stanu majątkowego i zobowiązań, które na niej ciążyą. Część stanów przyjęła powyższą regulację, modyfikując jej treść³³.

²⁶ J. G. Sprankling, op. cit., s. 159.

²⁷ Zob. *In Re Estate of John Albert Hollett*, 843 A. 2d 348 (N.H. 2003).

²⁸ Zob. R. Tokarczyk, op. cit., s. 116.

²⁹ Zob. § 37:2-38(c) New Jersey Statutes.

³⁰ Por. np. § 767.61(3) (L) Wisconsin Statutes.

³¹ Jednolita ustawa (*uniform act*) przygotowana przez Komisję dla Jednolitych Praw Stanowych w 1983 r.

³² Są to: Arizona, Arkansas, Kalifornia, Connecticut, Delaware, Hawaje, Idaho, Illinois, Indiana, Iowa, Kansas, Maine, Montana, Nebraska, Nevada, New Jersey, Nowy Meksyk, Północna Karolina, Północna Dakota, Oregon, Rhode Island, Południowa Dakota, Teksas, Utah, Virginia i Wisconsin, przy czym w części z wyżej wymienionych stanów obowiązuje ustrój wspólności majątkowej.

³³ Por. § 37:2-38(c) New Jersey Statutes.

II. USTROJE WSPÓLNOŚCI MAJĄTKOWEJ

Ustrój wspólności ustawowej obowiązuje w dziewięciu stanach³⁴. W ośmiu stanach ustrój ten występuje dosyć długo³⁵. W Wisconsin został wprowadzony od 1 stycznia 1986 r.³⁶ i najbardziej odpowiada modelowi występującemu w Uniform Marital Property Act (UMPA)³⁷. Należy zaznaczyć, że pomiędzy poszczególnymi stanami, które przyjęły wspólność majątkową, występują liczne różnice, co uzasadnia twierdzenie o istnieniu dziewięciu różnych rodzajów wspólności majątkowej. Ze względu na niewielką liczbę stanów, które wybrały ten ustrój majątkowy, mogłoby się wydawać, że panuje tendencja do wyeliminowania tego ustroju. Tak jednak nie jest. W literaturze amerykańskiej pojawiają się nawet poglądy, że omawiany ustrój mógłby być stosowany w związkach homoseksualnych³⁸.

Dla wspólności majątkowej charakterystyczne jest występowanie majątku wspólnego małżonków (*community property*) oraz majątków odrębnych każdego z małżonków (*separate property*). W doktrynie i orzecznictwie oraz UMPA występują pewne rozbieżności terminologiczne. W UMPA zamiast pojęcia „majątku odrębnego” (*separate property*) użyto określenia „majątek indywidualny” (*individual property*), a zamiast „majątku wspólnego” (*community property*) „majątek małżeński” (*marital property*). Wprowadzenie takiej terminologii spotkało się z krytyką doktryny³⁹, niemniej jednak przyjęto ją w stanie Wisconsin⁴⁰.

W stanach, które przyjęły wspólność majątkową, obowiązuje reguła, że wszystko to, co nie należy do majątku odrębnego, należy do majątku wspólnego⁴¹, a skład majątku wspólnego określa się zwykle za pomocą definicji negatywnej. Zasada ta ma wpływ na rozkład ciężaru dowodu. Małżonek, który twierdzi, że dany przedmiot majątkowy należy do jego majątku odrębnego, musi tę okoliczność wykazać. Bez znaczenia przy zaliczeniu danego składnika do

³⁴ Tymi stanami są: Arizona, Kalifornia, Idaho, Luizjana, Nowada, Nowy Meksyk, Teksas, Waszyngton i Wisconsin. Warto dodać, że ustrój wspólności majątkowej (*community property regime*) może zostać wybrany przez małżonków jako ich ustrój majątkowy także na Alasce.

³⁵ System obowiązujący w tych stanach opiera się na rozwiązaniach występujących w prawie hiszpańskim i prawie francuskim.

³⁶ Zob. C. J. Rasmussen, *The Sexual Politics of Estate Planning in Wisconsin: an Introduction to the Marital Property Act*, „Real Property, Probate and Trust Journal” 1986, nr 21, s. 485 i n.

³⁷ UMPA jest jednolitą ustawą (*uniform act*), przygotowaną Komisją dla Jednolitych Praw Stanowych w 1983 r. Tekst UMPA wraz z komentarzem został opublikowany w „Houston Law Review” 1984, nr 21. Szerzej na temat UMPA zob. np. W. A. Reppy, Jr., *The Uniform Marital Property Act: Some Suggested Revisions for a Basically Sound Act*, „Houston Law Review” 1984, nr 21, s. 679 i n.; K. T. Graham, *The Uniform Marital Property Act: A Solution for Common Law Property System?*, „South Dakota Law Review” 2003, nr 48, s. 455 i n.; D. L. Furrh, *Classification of Property under the Uniform Marital Property Act*, „South Carolina Law Review” 1985-1986, nr 37, s. 451 i n.

³⁸ Tak np. M. McAuley, *The Wanting of Community Property*, „Tulane European & Civil Law Forum” 2005, nr 20, s. 57 i n.

³⁹ Zob. W. A. Reppy, Jr., op. cit., s. 682.

⁴⁰ Por. D. L. Furrh, op. cit., s. 452-453.

⁴¹ W. Q., De Funiak, M. J. Vaughn, *Principles of Community Property*, The University of Arizona Press, Tuscon 1971, s. 114. W zasadzie we wszystkich stanach poza Luizjaną stosuje się negatywną definicję majątku wspólnego. Zob. np. § 25-211 Arizona Revised Code, § 32-906 (1) Idaho Code, art. 2338 Louisiana Civil Code.

majątku wspólnego jest to, czy czynność prawna, na podstawie której nabyto ten składnik, została dokonana przez jednego z małżonków, czy oboje małżonków. W przypadku czynności dokonanej przez jednego z małżonków musi on udowodnić, że nabycie nastąpiło do majątku odrębnego⁴².

Podobnie jak w stanach, w których występuje rozdzielność majątkowa, majątek nabyty przed zawarciem związku małżeńskiego, a także na skutek darowizny czy spadkobrania wchodzi w skład majątku odrębnego każdego z małżonków (*separate property*)⁴³. W skład majątku odrębnego mogą wchodzić także inne prawa majątkowe, przy czym w tym przedmiocie obowiązują różne regulacje w poszczególnych stanach⁴⁴. Przedmioty majątkowe, które zostały nabyte w czasie trwania małżeństwa, w tym także dochody osiągane przez każdego z małżonków, wchodzi w skład majątku wspólnego i stanowią w równym stopniu własność obojga małżonków⁴⁵. W czasie trwania wspólności małżonek nie może samodzielnie rozporządzać tym udziałem w drodze czynności prawnych *inter vivos*, ale może nim dysponować na wypadek śmierci. Małżonek nie może dokonywać podziału swojego udziału. Wspólność majątkowa oznacza, że małżonkowie tworzą rodzaj spółki⁴⁶, do której każdy z małżonków wnosi różny, ale tak samo ważny wkład⁴⁷.

Podział na majątek wspólny i majątki odrębne małżonków wpływa na zasady zarządu ich majątkiem. Każdy z małżonków może samodzielnie zarządzać majątkiem odrębnym. W większości stanów każdy z małżonków ma również prawo do samodzielnego zarządu majątkiem wspólnym⁴⁸ i nie jest potrzebna zgoda drugiego małżonka na dokonywanie poszczególnych czynności⁴⁹. Wykonując zarząd majątkiem wspólnym, małżonek działa jako swego rodzaju powiernik, gdyż ciąży na nim obowiązek zarządu w interesie wspólnoty, jaką tworzą małżonkowie. Powinien działać w dobrej wierze i tak, aby przynosić korzyści dla wspólności małżonków⁵⁰. Mimo obowiązywania powyższej zasady wymagana jest zgoda współmałżonka na dokonanie czynności

⁴² Może np. wykazać, że przedmiot majątkowy został nabyty ze środków z majątku odrębnego albo że małżonkowie zawarli umowę, na podstawie której nabyty przedmiot wchodzi do majątku odrębnego. Warto dodać, że w Nowym Meksyku i Kalifornii w pewnych okolicznościach może znaleźć zastosowanie domniemanie, że przedmiot majątkowy nabyty przez żonę stanowi składnik jej majątku odrębnego. Geneza tego domniemania sięga czasów, gdy zarząd majątkiem wspólnym małżonków przysługiwał tylko mężowi.

⁴³ Zob. W. B. Stoebe, D. Whitman, *The Law of Property*, West Group, St. Paul 2000, s. 227.

⁴⁴ Przykładowo różne rozwiązania dotyczą przynależności dochodów z majątku odrębnego każdego z małżonków. W tym zakresie można wyróżnić dwie grupy stanów. Do pierwszej należą Arizona, Kalifornia, Nevada, Nowy Meksyk i Waszyngton, które traktują te dochody jako składnik majątku odrębnego każdego z małżonków. Do drugiej grupy należy zaliczyć Teksas, Idaho, Luizjanę i Wisconsin, w których dochody z majątku odrębnego każdego z małżonków przynależą do majątku wspólnego.

⁴⁵ Zob. W. Q., De Funiak, M. J. Vaughn, op. cit., s. 118.

⁴⁶ Zob. W. A. Reppy, C. A. Samuel, *Community Property in the United States*, Carolina Academic Press, Durham 2004, s. 19-23.

⁴⁷ Zob. rozdz. 37 w: *Thompson on Real Property*, red. D. A. Thomas, Vol. 4, Lexis Nexis, b.m.w. 2004.

⁴⁸ Np. w Kalifornii każdy z małżonków może zarządzać majątkiem wspólnym niezależnie od drugiego małżonka.

⁴⁹ Zob. § 26.16.030 Revised Code of Washington.

⁵⁰ Zob. § 766.15 Wisconsin Statutes. Zob. także *In re Marriage of Cairo* (1988, 1st District) 204 Cal App 3rd 1255, 251 Cal Rptr 731 oraz *In re Marriage of Stevenot* (1984, 1st District) Cal App 3rd 1051, 202 Cal Rptr 116.

prawnej prowadzącej do przeniesienia własności nieruchomości lub przedsiębiorstwa, w którym uczestniczą oboje małżonkowie, albo do ustanowienia hipoteki⁵¹.

Na szczególną uwagę zasługują zasady zarządu majątkiem wspólnym obowiązujące w Teksasie. Możliwe jest wyróżnienie w tym stanie dwóch rodzajów majątku wspólnego, a mianowicie tzw. *sole management community* oraz *joint community*. Pierwszy rodzaj majątku obejmuje wszystko to, co weszłoby do majątku odrębnego małżonka, gdyby zostało nabyte przed powstaniem wspólności⁵². Majątek ten jest zarządzany przez tego z małżonków, który nabywa ten majątek. Natomiast *joint community* może być zarządzane tylko wspólnie przez małżonków.

W poszczególnych stanach występują różnorodne rozwiązania co do możliwości zaspokojenia się wierzyciela jednego z małżonków z majątku wspólnego. We wszystkich stanach obowiązuje zasada, że jeśli dług został zaciągnięty przez małżonka przed zawarciem małżeństwa, może zostać zaspokojony z majątku odrębnego dłużnika. W większości stanów wprowadzono dodatkowo regulację, która pozwala wierzycielowi na zaspokojenie się z tej części majątku wspólnego, która powstaje na skutek działania małżonka-dłużnika, a zatem na przykład z jego wynagrodzenia za pracę⁵³. W przepisach obowiązujących w Kalifornii wyraźnie zaznaczono, że dochody uzyskiwane przez współmałżonka dłużnika w czasie trwania małżeństwa nie mogą służyć zaspokojeniu wierzyciela powstałemu przed zawarciem małżeństwa⁵⁴.

Za zobowiązania zaciągnięte przez jednego z małżonków w trakcie trwania małżeństwa odpowiada ten małżonek majątkiem odrębnym. Nie jest możliwe zaspokojenie się wierzyciela z majątku odrębnego drugiego z małżonków, gdyż małżonkowie nie odpowiadają za zobowiązania solidarnie⁵⁵. Przyjmuje się, że zaspokojenie wierzyciela z majątku wspólnego jest możliwe tylko wtedy, gdy zobowiązania zostało zaciągnięte za zgodą drugiego z małżonków⁵⁶. Inną zasadę wprowadzono w Kalifornii i Luizjanie, gdzie wierzyciel może zaspokoić się z majątku wspólnego, nawet jeśli dłużnik zaciągnął zobowiązanie bez zgody małżonka, a zobowiązanie zostało zaciągnięte w trakcie trwania małżeństwa⁵⁷. W niektórych stanach przyjęto, że wprawdzie dopuszczalne jest zaspokojenie się wierzyciela z majątku wspólnego, ale zakres możliwości zaspokojenia jest ograniczony. Warto dodać, że zaspokojenie z majątku wspólnego możliwe jest dopiero w sytuacji, gdy nie było możliwe wyegzekwowanie należności z majątku odrębnego małżonka, który zaciągnął zobowiązanie⁵⁸. W niektórych stanach przewidziano, że jeśli zobowiązanie zostało zaciągnięte wspólnie przez małżonków, wierzyciel może zaspokoić się zarówno z majątku wspólnego małżonków, jak i z ich majątków odrębnych⁵⁹.

⁵¹ Zob. § 26.16.030(3) Revised Code of Washington.

⁵² Np. wynagrodzenie za pracę, dochody z majątku odrębnego.

⁵³ Por. § 25-215 B Arizona Revised Statutes.

⁵⁴ Zob. § 911 California Family Code.

⁵⁵ Zob. § 913 California Family Code, art. 2345 Louisiana Civil Code, § 25-215 A Arizona Revised Statutes.

⁵⁶ Zob. § 25-215 A Arizona Revised Statutes.

⁵⁷ Zob. § 910(a) California Family Code, art. 2345 Louisiana Civil Code.

⁵⁸ Zob. § 40-3-10 A New Mexico Statutes.

⁵⁹ Zob. § 25-215 D Arizona Revised Statutes.

Podobnie jak w stanach, w których obowiązuje rozdzielność, w sposób szczególny uregulowano sytuację majątkową małżonków na wypadek rozwodu. W części stanów przyjęto zasadę, że każdy z małżonków zachowuje swój majątek odrębny i otrzymuje połowę majątku wspólnego⁶⁰. W innych przyjęto zasadę sprawiedliwego podziału (*equitable distribution*)⁶¹.

Małżonek może rozporządzać na wypadek śmierci swoim majątkiem odrębnym oraz połową majątku wspólnego⁶². W poszczególnych stanach przyjęto różne zasady dotyczące sytuacji, gdy małżonek umiera, nie pozostawiając testamentu. W części stanów przyjęto, że wówczas żyjący małżonek jest uprawniony do dziedziczenia całości majątku wspólnego⁶³, a w innych uznano, iż małżonek powinien otrzymać połowę majątku wspólnego, natomiast druga połowa przypada dzieciom lub innym spadkobiercom⁶⁴.

Przy podziale spadku pojawia się problem rozróżnienia majątku odrębnego każdego z małżonków oraz majątku wspólnego. W związku z tym przyjmuje się domniemanie przynależności określonego składnika do majątku wspólnego małżonków. W konsekwencji na żyjącym małżonku spoczywa ciężar dowodu, że dany składnik należał do majątku odrębnego tego małżonka⁶⁵.

Jak już wyżej wspomniano, wszystkie prawa majątkowe nabyte przed zawarciem małżeństwa należą do majątku odrębnego małżonka. Obowiązuje zasada surogacji, zgodnie z którą wszystko, co zostanie nabyte w zamian za składniki majątku odrębnego, wchodzi w skład tego majątku. Przy określaniu zatem przynależności określonego składnika do majątków małżonków, należy wziąć pod uwagę źródło, z którego pochodziły środki na nabycie określonego prawa majątkowego. Wątpliwości powstają w sytuacji, gdy został zbyty składnik majątku odrębnego, a cena została przekazana na przykład na wspólny rachunek bankowy małżonków, na którym gromadzone są środki należące do majątku wspólnego, a następnie te pieniądze wraz ze środkami z majątku wspólnego zostały przeznaczone na nabycie składnika majątku wspólnego. „Wymieszanie się” poszczególnych składników majątku odrębnego oraz majątku wspólnego może spowodować, że trudne będzie ustalenie, do którego z majątków przynależy określone prawo majątkowe. Połączenie środków z różnych mas majątkowych nie oznacza jednak, że tracą one swój charakter w tym sensie, że nadal przynależą bądź to do majątku wspólnego, bądź do majątku odrębnego jednego z małżonków. Jeśli jednak okaże się, że nie jest możliwe wykazanie, że dany składnik należy do majątku odrębnego, wówczas należy przyjąć, iż jest składnikiem majątku wspólnego⁶⁶.

We wszystkich stanach małżonkowie zostali wyposażeni w szeroką swobodę w przenoszeniu środków z majątku odrębnego do majątku wspólnego i odwrotnie. Może to się odbywać na podstawie majątkowej umowy małżeńskiej

⁶⁰ Zob. art. 2369.2 Louisiana Civil Code.

⁶¹ Zob. J.T. Oldham, *Separate Property Businesses that Increase in Value During Marriage*, „Wisconsin Law Review” 1990, s. 585.

⁶² Zob. § 861.01 Wisconsin Statutes, § 100 California Probate Code.

⁶³ Zob. § 6401(a) w zw. z § 100 California Probate Code, § 11.04.015 (1) (a) Washington Revised Code.

⁶⁴ Zob. § 45 Texas Probate Code.

⁶⁵ Zob. *Hunt v. Hunt*, 952 S.W.2d 564, 567 (Texas Ct. App. 1997) oraz *In Re Marriage of Gillespie*, 948 P.2d 1338, 1343 (Wash. Ct. App. 1997).

⁶⁶ Zob. § 766.63(1) Wisconsin Statutes.

zawartej przed wstąpieniem w związek małżeński (*prenuptial agreement*), albo przez umowy w trakcie trwania małżeństwa (*postnuptial agreement*). Ta reguła została jednak nieco ograniczona w Teksasie, którego konstytucja w sposób szczególny chroni majątek wspólny małżonków⁶⁷. Podobnie jak w przypadku stanów, w których występuje rozdzielnosc majątkowa, dla wywołania skutków prawnych przez powyższą umowę może być wymagane ujawnienie majątku posiadanego przez każdego z małżonków przed zawarciem małżeństwa⁶⁸.

III. ZMIANA MIEJSCA ZAMIESZKANIA W TRAKCIE TRWANIA MAŁŻEŃSTWA

Istotnym zagadnieniem jest zmiana miejsca zamieszkania małżonków ze stanu, w którym obowiązywała wspólność majątkowa, do stanu, w którym obowiązuje rozdzielnosc majątkowa i odwrotnie⁶⁹. Tego typu problemy często pojawiają się w USA, gdzie społeczeństwo jest bardzo mobilne.

W razie zmiany miejsca zamieszkania do stanu, w którym występuje rozdzielnosc majątkowa, przy podziale majątku możliwe jest zastosowanie prawa właściwego dla małżonków w momencie nabywania majątku. W związku z tym należałoby przyjąć, że co najmniej część praw majątkowych małżonków wchodzi w skład majątku wspólnego (*community property*), ale w praktyce stosuje się zwykle zasadę sprawiedliwego podziału właściwą dla stanów, w których obowiązuje rozdzielnosc majątkowa, przyjmując, że zamiarem małżonków zmieniających miejsce zamieszkania było poddanie łączących ich stosunków majątkowych reżimowi rozdzielnosci majątkowej.

Bardziej skomplikowana sytuacja występuje w razie zmiany miejsca zamieszkania ze stanu, w którym obowiązywała rozdzielnosc majątkowa, do stanu, w którym obowiązuje wspólność majątkowa. W większości stanów przyjmuje się, że majątek nabyty przez małżonka w stanie, w którym obowiązuje rozdzielnosc majątkowa, należy do jego majątku odrębnego w oparciu o zasadę, iż o przynależności danego prawa majątkowego decydują przepisy obowiązujące w miejscu jego nabycia. Zasada ta ma decydujące znaczenie przy klasyfikacji składników majątków małżonków (z wyjątkiem nieruchomości). W przypadku nieruchomości zwykle stosuje się prawo właściwe dla miejsca położenia nieruchomości (*law of the situs*) i stosując to prawo określa się przynależność nieruchomości do majątków małżonków⁷⁰.

Różnice między poszczególnymi modelami ustrojów majątkowych powodują powstanie wielu problemów, wśród których na szczególną uwagę zasługuje różny zakres ochrony interesów małżonków. W stanach, w których występuje rozdzielnosc majątkowa, małżonkowie są chronieni poprzez instytucje sprawiedliwego podziału (*equitable distribution*) i *elective share*, a w stanach,

⁶⁷ Zob. art. 16 § 15 Texas Constitution.

⁶⁸ Zob. § 1615 California Family Code, § 14-03.1-06 North Dakota Century Code.

⁶⁹ Podobne problemy rodzą się także na tle nabywania majątku w innym stanie przez małżonków zamieszkujących w stanie, w którym obowiązuje wspólność majątkowa.

⁷⁰ Zob. § 223 Restatement (Second) of Conflict of Laws.

w których występuje wspólność ustawowa, ochronę gwarantuje prawo odnoszące się do majątku wspólnego oraz sprawiedliwy podział (*equitable distribution*), z tym jednak zastrzeżeniem, że instytucja ta różni się od tak samo nazwanej instytucji występującej w ustrojach rozdzielności majątkowej. Zmiana miejsca zamieszkania może zatem prowadzić do tego, że małżonkowie zostaną pozbawieni ochrony, jaką daje prawo odnoszące się przynajmniej do jednego z reżimów majątkowych małżeńskich⁷¹.

W celu uniknięcia takiej konsekwencji w Kalifornii wprowadzono instytucję quasi-majątku wspólnego (*quasi-community property*), która nakazuje traktować prawa majątkowe nabyte w stanach, w których obowiązuje rozdzielność majątkowa, jako majątek wspólny, jeśli w Kalifornii stanowiłyby one składniki majątku wspólnego⁷². Podobną regulację wprowadzono w innych stanach⁷³. Taką regułę stosuje się w niektórych stanach tylko w razie orzekania rozwodu, a w innych również w razie podziału majątku po śmierci jednego z małżonków⁷⁴. Warto zwrócić uwagę, że prawo zarządu quasi-majątkiem wspólnym przysługuje temu z małżonków, który go nabył.

Innym rozwiązaniem omawianego problemu jest odwołanie się tylko do reguł sprawiedliwego podziału (*equitable distribution*), z uwzględnieniem jednak różnic pomiędzy zasadami obowiązującymi w reżimie wspólności majątkowej i reżimie rozdzielności majątkowej. Każdy z reżimów posługuje się pojęciem majątku odrębnego (*separate property*), ale w przypadku stanów z rozdzielnością majątkową majątek odrębny jest przedmiotem sprawiedliwego podziału, a w stanach ze wspólnością majątkową nie bierze się go w ogóle pod uwagę⁷⁵. W związku z tym należałoby uznać, że nawet jeśli rozwód jest orzekany w stanie, w którym obowiązuje wspólność majątkowa, należy zastosować zasady sprawiedliwego podziału, które występują w poprzednim miejscu zamieszkania małżonków⁷⁶.

IV. WSPÓŁWŁASNOŚĆ (WSPÓLNOŚĆ) MIĘDZY MAŁŻONKAMI

Małżonkowie, nabywając prawo majątkowe wspólnie, mają do wyboru pięć form wspólności, przy czym na szczególną uwagę zasługuje *tenancy by the entirety*, która jest rodzajem współwłasności (wspólności) między małżonkami występującym obecnie w około dwudziestu stanach z rozdzielnością majątkową. Można zatem spróbować przetłumaczyć to pojęcie po prostu jako wspólność

⁷¹ Przykładowo, jeśli jeden z małżonków nie osiągał żadnych dochodów w stanie, w którym występowała rozdzielność majątkowa, wówczas w wyniku podziału majątku dokonanego w razie rozwodu przy uwzględnieniu zasad rządzących wspólnością majątkową może niczego nie otrzymać. Taki efekt nie był oczywiście zamiarem żadnej z legislatur stanowych i dlatego stosuje się zasadę przyznawania małżonkom około połowy majątku zgromadzonego w trakcie trwania małżeństwa.

⁷² Zob. *Estate of Thorton*, 1 C.2d 1 (1934) oraz § 125 w zw. z § 2502 California Family Code.

⁷³ Występuje ona w Arizonie, Nowym Meksyku, Teksasie, Idaho, Waszyngtonie i Wisconsin. Pewnym modyfikacjom została poddana w Luizjanie. W Wisconsin quasi-majątek wspólny nazywany jest odroczonego majątek wspólny (*deferred marital property*).

⁷⁴ Zob. § 15-2-201 Idaho Statutes oraz § 66, § 101 w zw. z § 6101 California Probate Code; szerzej zob. W. Q. De Funiak, M. J. Vaughn, op. cit., s. 231.

⁷⁵ Majątek odrębny przypada temu z małżonków, do którego należał w trakcie trwania małżeństwa.

⁷⁶ Zob. *Berle v. Berle*, 546 P. 2d 407, 409 (Idaho 1976).

małżeńska⁷⁷, aczkolwiek nie byłoby to w mojej ocenie prawidłowe tłumaczenie. Wspólność małżeńska kojarzy się z majątkiem wspólnym w ustroju wspólności majątkowej, a tymczasem *tenancy by the entirety* występuje w stanach, w których obowiązuje rozdzielnosc majątkowa. W związku z tym wydaje się, że można by zaproponować posługiwanie się określeniem „wspólność całkowita”.

Wspólność całkowita stanowi wynik połączenia jednego z rodzajów współwłasności jakim jest *joint tenancy* oraz obowiązującej kiedyś w systemie common law zasady, że mąż i żona stanowią jeden podmiot⁷⁸. Współwłaścicielami (współuprawnionymi) mogą być tylko dwie osoby, które muszą pozostawać w związku małżeńskim. Każdy z małżonków jest współwłaścicielem całej rzeczy, ale jednocześnie ma prawo do połowy rzeczy. Nie oznacza to, że są wyróżniane w rzeczy jakieś fizyczne udziały. Przedmiot współwłasności jest niepodzielny i każdy z małżonków jest uprawniony do posiadania całej rzeczy. Każdy z małżonków może zarządzać wspólną rzeczą, aczkolwiek początkowo tylko mężowi przysługiwało prawo zarządu i kontroli⁷⁹.

Omawiany rodzaj współwłasności (wspólności) jest podobny do *joint tenancy*, ponieważ związane są z nią uprawnienia do dziedziczenia przez małżonka w razie śmierci drugiego z małżonków, a w zasadzie do przejścia na tego małżonka prawa do udziału drugiego małżonka we współwłasności. Śmierć jednego z małżonków oznacza, że prawo do przedmiotu objętego wspólnością, przysługujące drugiemu z małżonków, przechodzi na żyjącego małżonka, który staje się jedynym uprawnionym. W odróżnieniu od *joint tenancy*, przedmiot objęty *tenancy by the entirety* nie może być podzielony z wyjątkiem sytuacji, gdy dochodzi do rozwodu. *Tenancy by the entirety* trwa zatem przez cały czas trwania małżeństwa⁸⁰. W większości stanów udział małżonka w tej współwłasności nie może zostać przeniesiony ani obciążony bez zgody drugiego z małżonków, ani nie może być zajęty przez wierzyciela, chyba że oboje małżonkowie odpowiadają za dług⁸¹.

Dr Anna Stępień-Sporek jest adiunktem
Uniwersytetu Gdańskiego.

MARITAL PROPERTY IN THE UNITED STATES OF AMERICA

Summary

Two systems of marital property exist in the United States, namely separate property system and community property system. In separate property states each spouse owns property separately. In community property states each spouse is entitled to his or her separate property and both spouses

⁷⁷ Tak E. Ożga, *The Great Dictionary of Law and Economics. English-Polish*, Warszawa 2006, s. 725.

⁷⁸ Zob. § 1:1 oraz 1:2, w: J. Tingley, N. B. Svalina, *Marital Property Law*, vol. 1, Thomas West, b.m.w. 2006.

⁷⁹ *King v. Greene*, 153 A. 2d 49, 52 (N. J. 1959).

⁸⁰ Zob. § 1:2, w: J. Tingley, N. B. Svalina, op. cit.

⁸¹ W niektórych stanach dopuszczalne jest przeniesienie albo obciążenie udziału w omawianej współwłasności bez zgody małżonka, przy czym należy pamiętać, że czynność prawna przenosząca lub obciążająca prawo własności udziału nie może pozbawiać drugiego z małżonków prawa do posiadania udziału oraz prawa przejęcia udziału na wypadek śmierci współwłaściciela (*right of survivorship*); tak J. W. Singer, *Introduction to Property...*, s. 363.

own jointly and equally community property. Each system of marital property has its own rules concerning management, liability for debts or spousal rights at divorce and at death. The separate property system exists in the majority of the states, however in many states it has been altered in ways that make it closer to the community property system.

Although there are some similar rules, there are still many differences between the two systems, which become more pronounced in the event of a divorce or death of one of the spouses. Certain problems also appear when spouses travel and change residence between the states.